
„GREITOJO EUROBAROMETRO 524: VERSLAI IR KORUPCIJA“ REZULTATŲ APŽVALGA

Europos Komisija 2023 m. liepos 5 d. pristatė naujojo „Greitojo Eurobarometro 524“ dėl verslo atstovų požiūrio į korupciją rezultatus. Šių metų tyrime iš viso dalyvavo 12 875 ES valstybių narių verslo atstovų, kurie užima vadovaujančias pareigas ar yra atsakingi už komercinę veiklą arba yra teisininkai ir įdarbino vieną ar daugiau darbuotojų šešiuose pagrindiniuose sektoriuose¹. Iš Lietuvos dalyvavo 507 verslo atstovai. Apklausa atlikta tiesioginio interviu (telefonu) būdu 2023 m. kovo 20 – balandžio 6 d.

„Greitojo Eurobarometro 524“ tyrime naudojama metodologija, kuri pirmą kartą buvo pritaikyta 2013 m. apklausoje ir naudota kituose 2015 m., 2017 m., 2019 m. ir 2022 m. tyrimuose. Šioje apžvalgoje yra pateikiami Lietuvos rezultatai ES27 kontekste, lyginant su praėjusių metų ir dešimties metų laikotarpio vertinimais.

1. Korupcija kaip problema verslui

Naujausiame tyrime 62 proc. verslo atstovų nurodė, kad korupcijos problema yra plačiai paplitusi Lietuvoje – tai kiek daugiau negu praėjusiais metais (58 proc.), tačiau pokytis išliko paklaidos ribose² ir yra žemesnis už ES vidurkį (65 proc.). 2013 m. 89 proc. respondentų teigė, kad korupcija yra paplitusi.

Iš visų devynių problemų, trukdančių užsiimti verslu Lietuvoje, korupcija užėmė paskutinę (devintą) vietą (17 proc.), o protekcionizmas ir nepotizmas – 6–7 vietas (24 proc.). Kaip aktualesnes problemas verslo atstovai įvardijo mokesčių tarifus, sparčią teisinio reglamentavimo ir politikos kaitą, administracinių procedūrų sudėtingumą ir kt. 2022 m. korupciją kaip kliūtį verslui nurodė 22 proc. respondentų, 2013 m. – 36 proc. ES kontekste, pagrindinėmis verslo problemomis yra įvardijamos tos pačios sritys kaip ir Lietuvoje, tačiau korupciją kaip problemą užsiimti verslu nurodė du kartus daugiau respondentų (35 proc.).

Kaip labiausiai paplitusias korupcines praktikas Lietuvoje, respondentai įvardijo palankumą draugams ir (arba) šeimos nariams viešosiose institucijose (2023 m. 59 proc., 2022 m. 47 proc.), versle (2023 m. 45 proc., 2022 m. 43 proc.), politinių partijų finansavimą mainais už viešojo pirkimo sutartis arba įtaką formuojant politiką (2023 m. 45 proc., 2022 m. 32 proc.).

2. Pinigų, dovanos ar paslaugos vertės dydis, nuo kurio tai laikoma kyšiu

Minimalus vertės dydis, nuo kurio verslo atstovai valstybės pareigūnui duodamus pinigus, dovaną ar daromą paslaugą suvokia kaip kyšį, pastaraisiais metais siekė 470,3 Eur. 2022 m. jis buvo 350,1 Eur, o per dešimtmetį padidėjo daugiau negu keturis kartus (2013 m. 105 Eur). ES suvokiamas vidutinis vertės dydis 2023 m. buvo mažesnis – 400,9 Eur.

¹ Šie sektoriai yra: energetikos, kasybos, naftos ir dujų, chemijos; sveikatos priežiūros ir farmacijos; inžinerijos ir elektronikos, transporto priemonių; statybų; telekomunikacijų ir informacinių technologijų; finansinių paslaugų, bankininkystės ir investicijų.

² Apklausos paklaidos ribos – 5 proc. punktai.

3. Korupcijos versle ir politikoje vertinimas

87 proc. verslo atstovų teigė, kad per daug glaudūs ryšiai tarp verslo ir politikos veda link korupcijos (ES 78 proc.). Kita vertus, 37 proc. verslo vadovų nurodė, kad vienintelis kelias į verslo sėkmę yra politinių ryšių turėjimas (ES 38 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad per dešimtmetį abiejų rodiklių rezultatai pagerėjo. 2013 m. 81 proc. respondentų įvardijo glaudžius politikos ir verslo ryšius kaip rizikingus korupciniu požiūriu, o 60 proc. – kaip užtikrinančius sėkmę verslui.

Dauguma verslo atstovų taip pat sutinka, kad favoritizmas ir korupcija kliudo verslo konkurencijai (77 proc.). Rodiklio rezultatas reikšmingai pagerėjo, lyginant su praėjusiais metais (2022 m. 70 proc.), ir aplenkė ES vidurkį (72 proc.). Tačiau svarbu paminėti, kad tarp verslo atstovų vis dar vyrauja nuomonė, jog kyšis ir pažinčių turėjimas yra lengviausias kelias, siekiant gauti viešųjų paslaugų, – taip mano 67 proc. respondentų (2022 m. 60 proc.), ir rodiklis viršijo ES vidurkį (59 proc.).

4. Korupcijos patirtis

6 proc. verslo atstovų Lietuvoje nurodė, kad iš jų įmonės buvo prašoma arba laukė, jog kas nors duotų dovaną, papildomų pinigų ar padarytų paslaugą už suteiktus leidimus (pavyzdžiui, statybos, verslo, žemės naudojimo paskirties ir kt.) arba viešąsias paslaugas (ES 4 proc.). 2022 m. korupcinę patirtį nurodė 5 proc., 2015 proc. – 21 proc., o 2013 m. – 8 proc. Lietuvos verslo atstovų.

5. Korupcijos viešuosiuose pirkimuose suvokimas

25 proc. verslo atstovų teigė, kad korupcija per pastaruosius trejus metus neleido jų įmonei laimėti viešojo pirkimo sutarties arba konkurso. Rezultatas nežymiai pagerėjo nuo praėjusių metų (2022 m. 27 proc.) ir vis dar lenkia ES vidurkį (26 proc.). 2013 m. korupcija sutrukdė laimėti 37 proc. verslo atstovų Lietuvoje.

Respondentų nuomone, korupcija yra labiau paplitusi savivaldų organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose (60 proc.), o ne nacionalinių institucijų (54 proc.). Kaip pagrindinės korupcijos formos yra įvardijamos pirkimo specifikacijų pritaikymas konkrečiai įmonei (58 proc., ES 61 proc.), karteliniai susitarimai teikiant siūlymus (56 proc., ES 50 proc.), konkurso dalyvių įsitraukimas rengiant specifikacijas (51 proc., ES 49 proc.).

2023 m. 67 proc. respondentų teigė nedalyvavę viešojo pirkimo konkurse. Iš jų 49 proc. nurodė bent vieną priežastį, susijusią su pastebėta galima korupcija, įskaitant pernelyg biurokratinę procedūras ir trumpus terminus, kurių neįmanoma įvykdyti. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2017 m. rodiklio rezultatas reikšmingai pablogėjo (37 proc.).

6. Baudžiamumo už korupciją suvokimas

49 proc. respondentų sutinka, kad verslai ir žmonės, sugauti dėl smulkiosios korupcijos, yra tinkamai baudžiami (ES 43 proc.). Tačiau verslų ir žmonių, sugautų dėl kyšio davimo vadovaujančiam arba atsakingam pareigūnui, baudžiamumo vertinimu verslo atstovai yra nusiteikę pesimistiškiau – 58 proc. mano, kad jie nėra tinkamai baudžiami (ES 58 proc.).

Dauguma verslo atstovų (70 proc.) sutiko, kad apie korupcine praktika užsiimančius žmones ir verslus būtų pranešta policijai ar prokurorams ir jie būtų sulaikyti. Vis dėlto toliau pastebima neigiama tendencija, kai mažesnė verslo atstovų dalis (62 proc.) yra užtikrinta, jog tiems asmenims bus pareikšti kaltinimai ir jie stos prieš teismą, ir dar mažiau (36 proc.) tiki, kad asmenys bus griežtai nubausti arba įkalinti teismo sprendimu. Lyginant su praėjusiais metais, padaugėjo manančių, kad asmenys bus sulaikyti ar apie juos bus pranešta (2022 m. 63 proc.), jie bus griežtai nubausti arba įkalinti (2022 m. 31 proc.), nežymiai sumažėjo – kad kaltinamiesiems bus pareikšti kaltinimai ir jie stos prieš teismą (2022 m. 63 proc.).